

SPROGMUSEET

Redaktør: Ole Stig Andersen

Undfanget i romantikken

 Af [Adam Hyllested](#) 28. december 2012 • I kategorien [Videnskabshistorie](#) •

Fra det sene forår og hen over sommeren er [Assistens Kirkegård](#) på Nørrebro i København et af verdens særsyn. Den besøgende finder ingen stille og andægtig stemning; nej, mellem gravene tumler legende børn, der spilles bold, tages solbad og indtages medbragt mad, og massevis af cyklister tager den anlagte smutvej, der skærer kirkegården i to dele.

Ret afsides op ad en mur i havens nordlige ende knejser et af de mere bemærkelsesværdige anlæg: Et højt gravmæle i gulgrå sandsten med fire indskrifter på forskellige alfabeter. I midten står på dansk med sirlig skråskrift "Vort fædreland skylder man alt, hvad man kan udrette". Rundt herom bugter en række runer sig. Det er et citat fra den gammelnorske middelalderbog Kongespejlet, og oversættelsen lyder "Vil du være fuldkommen i kundskab, da lær alle tungemål, men glem ikke dit eget." Øverst står på arabisk "Sandheden er klar, men det falske er dunkelt", og nederst på sanskrit, Indiens gamle kultursprog:

Dovenskaben, som sidder i menneskenes kroppe, er dem en stor fjende; der findes ingen ven som virkelyst; den, der udviser den, går ikke til grunde.

Under stenen ligger [Rasmus Rask](#), den klejne fynbo, der blev en af verdens betydeligste sprogforskere. Gravmælet, udført af Gottlieb Bindesbøll, blev indviet i 1842, ti år efter Rasks død.

Arkitekterne havde ikke penge til en egentlig billedudsmykning og besluttede sig derfor for et epitafium med indskrifter på sprog, han havde beskæftiget sig med, og hvis indhold skulle skildre hans personlighed og livsværk.

Stenen står nok som Danmarks klareste monument over sin samtids modsatrettede og dog sammenvævede tendenser, ikke bare inden for sprogvidenskab, men i alt åndsliv: En ny søgen efter "det oprindelige", dels i den gamle nordiske fortid, dels i Orienten.

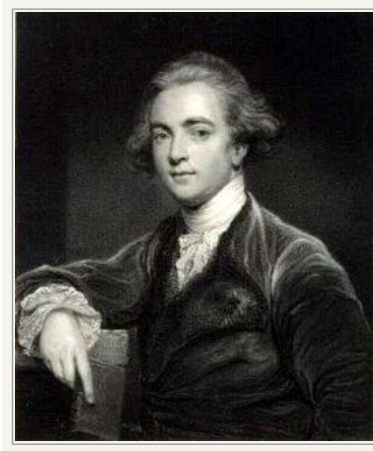
Den sammenlignende sprogvidenskab tog sin begyndelse her i romantikken, der var præget af trangen til at finde tilbage til andre rødder end de klassiske. Hidtil havde man anset Europas rødder for at ligge i det gamle Rom og Grækenland. Nu søgte man efter dem i Indien – og hjemme i Nordeuropa.

Kunstnere som Goethe, filosoffer som Arthur Schopenhauer og videnskabsmænd som Friedrich Schlegel var dybt fascinerede af det nye indblik i den indiske kultur, som fulgte med de mange embedsmænds udstationeringer i kolonierne. I 1786 holdt dommeren William Jones sin berømte tale i [Asiatick Society](#), hvor han erklærede, at sanskrit og persisk måtte udspringe af den samme fortidige kilde som de europæiske sprog. Talen markerer begyndelsen på indoeuropæistikken, og æren tilfalder derfor Jones, selvom han vistnok blot udtrykte mange samtidige orientalistes stærke fornemmelse. Middelhavs- og mellemøstkulturerne var for en stund blevet afløst af Indien som civilisationens vugge.

Indoeuropæistikken udviklede sig siden i samklang med nationalromantikken indgående dialektbeskrivelser og indsamlinger af folkesagn og eventyr – ikke mindst i Tyskland gennem brødre Grim.

Rasmus Rasks gravsten på Assistens Kirkegård i København med indskrifter på fire forskellige sprog – hver med sin skrift. (Foto: Adam Hyllested)

Seneste sprognyheder

4/5	Sprogforskerne fandt en skat i skoven politiken.dk
27/4	Lille indsats styrker småbørns sprog www.dr.dk
26/4	Lad os komme det danske 'jantekomma' til livs politiken.dk
23/4	Ud med sproget - Berlingske Mener www.b.dk
20/4	Unikt runefund i centrum af Odense videnskab.dk

4/1	John Holm, Pioneer in Linguistics, Dies at 72 www.nytimes.com
10/8	Young women, give up the vocal fry and reclaim your strong female voice www.theguardian.com
20/5	Bill Funding Native Language Programs Passes mtpr.org
17/5	Sounds Of The Pilbara II: Songs In Language finishes recording - WAM - West Australian Music wam.org.au
13/5	Seven US Senators Introduce Bill to Promote Preservation of American Indian Languages - Native News Online nativenewsonline.net

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sproguseet.dk på et større kort

Nye kommentarer

Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?
 Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish
 Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet
 Mads Haupt til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
 Monica Scheuer til Jødiske efternavne
 jane til Jødiske efternavne
 InglêS til Sprogene i Mozambique
 Birgit Eggert til Hvad er der blevet af Maren?
 Grethe Movsing til Hvad er der blevet af Maren?
 Henrik Klindt-Jensen til Ded borrihjolmska måled

Artikler om

aktuelle sprog [Alfabeter](#) [Anmeldelser](#) [arabisk](#)
 Biblen [bogstaver](#) [børn](#) [Danmark](#) **Dansk** [Dialekter](#)
[engelsk](#) [esperanto](#) [Formidling](#) [fransk](#) [identitet](#)
 konsonanter [Medier](#) [modersmål](#) [Musik](#) [Navne](#) [norsk](#) **Ord**
 ordbøger [ordforråd](#) [oversættelse](#) [Plansprog](#) [religion](#)

Rasks sproginteresse begyndte inden for de nordiske sprog. Som ung fordybede han sig i sagaerne og rejste til Island.

William Jones (1746-1794)

Øen hørte under det danske rige, og det islandske sprog havde på det tidspunkt meget lav prestige i forhold til dansk. Det er nok ingen underdrivelse at påstå, at Rasks indsats for at styrke interessen for det islandske sprog var uundværlig for dets overlevelse. Han gendigtede en islandske version af Holbergs Jean de France, hvor en student, netop hjemvendt fra sit ophold i København, plager livet af sine omgivelser ved at udskifte gode islandske ord med påtagede, hjemmelavede forfandskninger. At domme efter Rasks breve hjem var parodien ikke langt fra virkelighedens Island på den tid.

Rask begav sig i 1816 ud på en syv år lang farefuld færd til Indien. Den førte til flere epokegørende opdagelser. Han fandt ud af, at det gamle iranske kultursprog avestisk, dengang kaldet zendisk, ikke var en dialekt af sanskrit, men faktisk tilhørte den iranske sproggrænse – de iranske og indiske sprog står hinanden nær, især på de tidlige sprogtrin. Undervejs sendte han hele tiden optegnelser hjem, så resultaterne ikke skulle gå tabt, hvis han selv omkom. Fra oldtidsbyen Persepolis skrev han "kileskriften er en stum taler, dog håber jeg, at det skal opdaget, når de indiske sprog og Zendisk blive mig mere bekendte; det er soleklart, at det er en virkelig skrift, ikke noget fantasispil". Hans indsats inden for studiet af det nærtbeslægtede sprog oldpersisk (forfader til vore dages persisk) var ikke mindre betydningsfuld: Det lykkedes ham at afslutte strabaserne med en tydning af den oldpersiske kileskrift, og vi kan derfor i dag læse lertavler og segl samt klippeindskrifter, hvor de achæmenidiske konger hylder sig selv og deres sejre.

Tegnet udsnit af den tresprogede Behistun-indskrift (ca. 500 f.Kr.) på en klippevæg i Kermashah, Iran. De gamle persere brugte kileskriften på en helt anden måde end assyrere, babyloniere og sumerere.

Rasks studier over alverdens sprog, fra grønlandsk til malajisk, ledte også til generelle teorier. Allerede i skoletiden skrev han et essay om, at grammatisk udvikling foregår i en slags spiral, hvor sprog konstant udvikler sig fra det bøjningsmæssigt simple til det mere komplekse og tilbage igen. Dansk og engelsk befinder sig i den forstand på et simpelt stadium. Hermed foregreb han den moderne disciplin, der kaldes sprogtypologien – videnskaben om, hvordan verdens sprog kan se ud og inddeles i typer.

Hans særlige evne til at sætte sig ind i nye sprog og skrive nye grammatikker fra bunden – på en ny og bedre måde – blev legendarisk. I sin Lappisk Sproglære fra 1832 ([om en dialekt af samisk](#)) beskriver Rask selv, hvordan han har udarbejdet bogen "uden nogensinde at have set eller talt med nogen Indfødt eller nogen Fremmed, som forstod Sproget, eller som i det mindste havde studeret det." Først da manuskriptet allerede var i trykken, fik han lige hjælp af en missionær til at færdiggøre det sidste. Formålet med disse arbejder var imidlertid ikke pædagogisk. De skulle bruges til systematiske videnskabelige studier.

Rask nåede dog kun i ringe grad at drage nytte af sine mange sprogbeskrivelser. Hans eneste større sammenlignende værk er disputatsen fra 1814, indoeuropæistikkens første egentlige pionérarbejde. Her fremlagde han sin opdagelse om [den germanske lydforfyndning](#) – de rækker af lydændringer, der har fundet sted fra det fælles indoeuropæiske ursprog til det germanske. Når vi på dansk fx har f og h, hvor latin har p og k (stavet med c), så reflekterer det en gammel regelmæssig forandring; så dansk fader, fisk og fuld svarer til latin piscis, pater og plenus, mens dansk horn, hud og hund svarer til latin cornu, cutis og canis. Opdagelsen, der involverer flere sæt af konsonanter, kaldes i udlandet oftest for "Grimms lov", da den ene af brødrene, Jacob, forfinede reglerne. Men den var først og fremmest Rasks, og undtagelserne blev i øvrigt forklaret af en anden dansker, [Karl Verner](#), senere i 1800-tallet.

Det er karakteristisk, at den lidt senere filolog Martin Hammerich ligesom Rask både var specialist i Indien og skrev disputats om noget nordisk, nemlig Ragnarokmyten. Hammerich fik i romantikkens ånd som den første lov til at aflevere sin disputats på dansk i stedet for latin. Argumenterne lød bl.a. "den friske nordiske luft, der vifter os i møde, fra vore Forfædres Sagn, taaler ikke en Reise over campagna Romana. Og hvem maatte ikke smile ad Nordens høie Guder og Helte, naar de skulde tale Romernes Sprog? De kunde ikke engang nævne deres egne Navne paa Latin, uden at stemple sig til Barbarer".

Rask og Hammerich havde også andre ting til fælles. De havde begge stærke sprogpoltiske holdninger, og de var begge kombinerede romantikere og rationalister. Lotte Thrane [beskriver i en ny portrætbog](#) Hammerich som "på én gang den helhedssøgende skønånd, et barn af den romantiske enhedskultur og dens idealistiske forestillinger om dannelse – og den rationelt-kritiske videnskabsmand ... disse to sider væves sammen for en tid, symbolsk udtrykt i bevæggrundene til to aktiviteter, som han kaster sig over næsten samtidig i sine unge år: sanskritstudierne og arbejdet med afhandlingen om Ragnarokmyten".

Sprogvidenskaben var fra første færd en krydsning af romantikkens forestillinger om dybe sammenhænge og den systematiske, empiriske metode, der skulle komme til at dominere senere på århundredet. Først da blev den moderne sprogvidenskab måske nok født, men i så fald kan den siges at være blevet undfanget i romantikken.

Artiklen er tidligere bragt i Weekendavisen.

Sanskrit-citatet på Rasmus Rasks gravsten er [nyoversat af Stefan Baums](#) (2002).

- Jesper Brandt Andersen (red.), 2011: Martin Hammerich – kunst og dannelse i Guldalderen, Forlaget Vandkunsten.
- Kirsten Rask, 2002: Rasmus Rask – store tanker i et lille land. Gads forlag.
- Jørgen Rischel, 1987: Sproggranskeren Rasmus Kristian Rask: Forskerbedrifter og bristede

romanske sprog russisk Sjov skriftsprog sprogdød Sproggeografi

sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
januar 2015	Ethnologue: Languages of the World
december 2014	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
november 2014	LL-Map: Language and Location
maj 2014	Minority Rights Group
marts 2014	Minority Rights Group
februar 2014	Omniglot. Writing Systems and Languages of the World
oktober 2013	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
august 2013	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
marts 2013	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
januar 2013	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	
juli 2012	Bogstavlyd
juni 2012	Dansk sprognavn
maj 2012	Den danske ordbog
april 2012	Dialekt.dk
marts 2012	dk.kultur.sprog
februar 2012	Korpus.dk
januar 2012	Nye ord i dansk på nettet (NOID)
december 2011	Ordbog over det danske sprog
november 2011	Ordned. Dansk sprog i ordbøger og korpus
oktober 2011	Sproget.dk
september 2011	Svenska Akademien
august 2011	Ø (Schwa.dk)
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	
september 2010	
juni 2010	
maj 2010	
april 2010	
marts 2010	
februar 2010	
januar 2010	
december 2009	
november 2009	
oktober 2009	
september 2009	
august 2009	
juli 2009	
juni 2009	
maj 2009	
april 2009	
marts 2009	

forhåbninger. Odense Universitetsforlag.

Adam Hyllested, ph.d.-stipendiat, videnskabelig assistent, ah@hum.ku.dk
[Roots of Europe](#), Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet

Tagget med: [Rasmus Rask](#)

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.